

**INSTYTUT EKONOMIKI ROLNICTWA
I GOSPODARKI ŻYWNOŚCIOWEJ
PAŃSTWOWY INSTYTUT BADAWCZY**

Zmiany liczby gospodarstw osób fizycznych ze zdolnością konkurencyjną

**prof. dr hab. Wojciech Józwiak
mgr Jolanta Sobierajska
mgr inż. Marek Zieliński**

**Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – PIB
Zakład Ekonomiki Gospodarstw Rolnych**

Plan wystąpienia

- Wstęp
- Gospodarstwa wyróżniające się zdolnością konkurencyjną w okresie przedakcesyjnym
- Gospodarstwa wyróżniające się zdolnością konkurencyjną w okresie poakcesyjnym (lata 2006-2008)
- Gospodarstwa wyróżniające się zdolnością konkurencyjną w okresie poakcesyjnym (lata 2005-2012)
- Wnioski

Wstęp

Zdolność konkurencyjna to umiejętność gospodarujących podmiotów do zdobywania, a następnie zachowania trwałego udziału w rynku lokalnym, regionalnym, krajowym, bądź nawet międzynarodowym w warunkach dostępu do tych rynków.

Wstęp

O zdolności konkurencyjnej podmiotów świadczy przede wszystkim **duża nadwyżka ekonomiczna i inwestycje**.

Duża nadwyżka ekonomiczna wskazuje na mocną ekonomiczną pozycję podmiotów i informuje o ich aktualnym udziale w rynku.

Realizowane **inwestycje** wskazują natomiast na umiejętności i chęć przystosowywania się do zmieniającego się otoczenia, co jest istotnym warunkiem zachowania zdolności konkurencyjnej w dłuższej perspektywie czasowej. Trzeba dodać, że inwestowanie wiąże się z ryzykiem bądź niepewnością.

Wstęp

Raz zdobyta zdolność konkurencyjna nie jest cechą trwałą. Przeciwnie, gospodarstwa muszą stale o nią zabiegać m.in. powiększając zasoby materialnych czynników produkcji i korygując kierunek (strukturę) produkcji. Rynek „karze” bowiem zaniechania tego rodzaju brakiem następcy, a to kończy się koniecznością wydzierżawienia, sprzedaży gospodarstwa lub nawet bankructwem.

W Austrii, Niemczech i Danii w latach 1997-2001 np. na 68 grup gospodarstw wyodrębnionych według typu rolniczego oraz wielkości ekonomicznej zanikło około 16% grup, głównie o wielkości 8-40 ESU. W ich miejsce pojawiło się natomiast 6% nowych, wszystkie z gospodarstwami o wielkości 40 i więcej ESU.

Zdolność konkurencyjna lub jej brak nie są słowami bez konkretnej treści również w Polsce. Łączna liczba gospodarstw prowadzących produkcję rolniczą zmniejszyła się między latami 2002 i 2010 o 24,3%.

Wstęp

W tym wystąpieniu nacisk położony zostanie na ustalenie liczby gospodarstw rolnych w Polsce, które wyróżniały się zdolnością konkurencyjną po 2004 roku w porównaniu z okresem przedakcesyjnym. Oceny te dotyczą tylko gospodarstw rolnych będących w posiadaniu osób fizycznych.

Gospodarstwa wyróżniające się zdolnością konkurencyjną w okresie przedakcesyjnym

Jedno z pierwszych opracowań poświęconych temu zagadnieniu miało udzielić odpowiedzi na pytanie, czy polskie gospodarstwa rolne mają jakiegokolwiek przewagi nad gospodarstwami unijnymi, co pozwoliłoby mieć nadzieję, że przynajmniej ich część będzie nadal funkcjonować po akcesji. Opracowanie nie wskazało liczby gospodarstw wyróżniających się zdolnością konkurencyjną, ale na jego podstawie można taką liczbę oszacować.

Gospodarstwa wyróżniające się zdolnością konkurencyjną w okresie przedakcesyjnym

- Informacje dotyczące polskich gospodarstw rolnych zaczerpnięto z wyników rachunkowości rolnej prowadzonej w IERiGŻ, a dla krajów unijnych (UE 15) z wyników monitoringu FADN.
- Porównanie uzyskiwanych dochodów i rodzaju reprodukcji środków trwałych dokonano na podstawie materiałów z 1999 roku.
- Analizowana w 1999 roku próba polskich gospodarstw rolnych zaczerpnięta z wyników rachunkowości rolnej prowadzonej w IERiGŻ obejmowała 1223 gospodarstwa i nie była próbą losową.
- Oceną nie objęto gospodarstw o wielkości do 1 ESU i około 40% większych.

Gospodarstwa wyróżniające się zdolnością konkurencyjną w okresie przedakcesyjnym

- Łącznie 1,3% analizowanej próby miało dochody netto przypadające na 1 osobę przeliczeniową pracy własnej równe lub większe niż gospodarstwa krajów unijnych, a także reprodukcję rozszerzoną majątku trwałego.
- Na tej podstawie liczbę takich gospodarstw w kraju oszacowano na **około 25 tys.** Natomiast gdyby w odpowiedniej proporcji liczbę tę powiększyć o 40% tych, które nie mogły być objęte analizą z powodu braku danych, to można ustalić, że w 1999 roku **około 41,7 tys.** gospodarstw krajowych będących w posiadaniu osób fizycznych i powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych, wyróżniło się zdolnością konkurencyjną.

Gospodarstwa wyróżniające się zdolnością konkurencyjną w okresie poakcesyjnym (lata 2006-2008)

W 2010 roku podjęto kolejną ocenę zdolności konkurencyjnej różnych grup gospodarstw rolnych będących w posiadaniu osób fizycznych. Oceną objęto lata 2006 – 2008, a dane zaczerpnięto z wyników monitoringu Polskiego FADN.

Dochody z pracy własnej rolników i członków ich rodzin w posiadanym gospodarstwie **policzono jako różnicę dochodu brutto gospodarstwa rolnego i kwoty zainwestowanych w gospodarstwo środków własnych rolników.** Kwotę tę nazwaną „wynagrodzeniem” przeliczono następnie na jednostkę nakładu pracy własnej, jaką jest osoba pełnozatrudniona.

Gospodarstwa wyróżniające się zdolnością konkurencyjną w okresie poakcesyjnym (lata 2006-2008)

Tabela 1. Liczba i udział gospodarstw osób fizycznych według wielkości liczonej w ESU i ich krótka charakterystyka w latach 2006-2008

Wielkość ekonomiczna (ESU)	Liczba gospodarstw aktywnych (tys.)	Struktura gospodarstw aktywnych (%)	Ocena wynagrodzenia pracy własnej (wynagrodzenie parytetowe=100)	Wskaźnik reprodukcji majątku trwałego (amortyzacja=100)
do 2	1623,7	67,9	-	-
2-4	299,6	12,5	65,0	32,0
4-8	221,3	9,3	65,1	61,0
8-16	146,1	6,2	94,3	110,6
16 i więcej	96,5	4,0	294,7	224,7

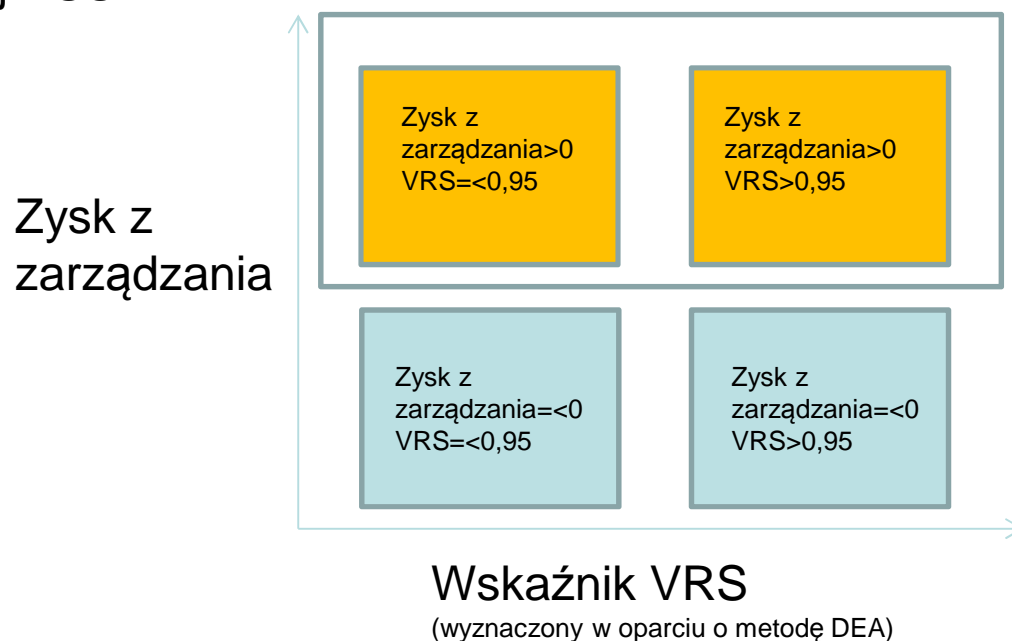

Źródło: obliczenia własne sporządzone na podstawie wyników monitoringu Polskiego FADN za lata 2006-2008 i danych GUS z 2007 roku

Gospodarstwa wyróżniające się zdolnością konkurencyjną w okresie poakcesyjnym (lata 2006-2008)

Wykres 1. Schemat oceny efektywności ekonomicznej i technicznej potencjalnych gospodarstw ze zdolnością konkurencyjną w latach 2006-2008 o wielkości 16 i więcej ESU

Dokładniejsza analiza wykazała, że trwałe podstawy funkcjonowania miało w tej grupie wielkościowej około 80% gospodarstw. W latach 2006-2008 funkcjonowało zatem w Polsce nie 96 – 97 tys.- jak to wynika z tabeli 1- a **około 77 tys. gospodarstw** wyróżniających się zdolnością konkurencyjną.

Gospodarstwa wyróżniające się zdolnością konkurencyjną w okresie poakcesyjnym (lata 2005-2012)

- Trzeci rachunek sporządzono w roku bieżącym. Spośród gospodarstw objętych monitoringiem Polskiego FADN wyodrębniono panel 5387 gospodarstw, które w latach 2005-2012 prowadziły nieprzerwanie rachunkowość rolną.
- W ramach panelu wydzielono podgrupy gospodarstw kierując się kwotami zysku z zarządzania i inwestycji netto.

Zysk z zarządzania = dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego - opłata własnych czynników produkcji ustalanych według cen rynkowych (wyjątkiem jest opłata jednej osoby pracującej w gospodarstwie w pełnym wymiarze czasu pracy policzona według stawki parytetowej opłaty pracy)

Inwestycje netto = wartość inwestycji brutto - amortyzacja

W porównaniach pionowych uwzględniono wskaźniki zmian cen towarów i usług kupowanych na cele konsumpcyjne i inwestycyjne.

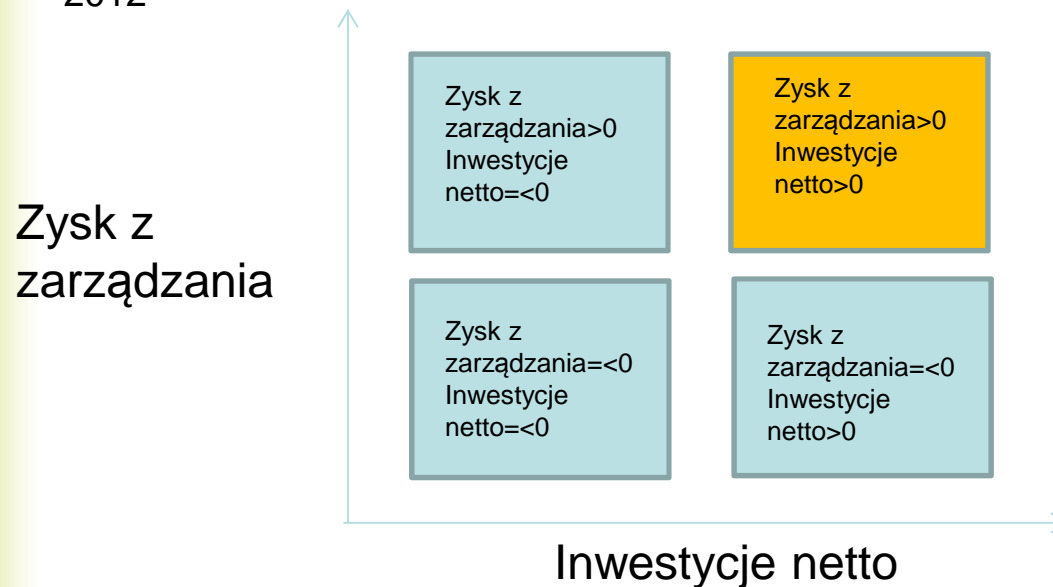
Gospodarstwa wyróżniające się zdolnością konkurencyjną w okresie poakcesyjnym (lata 2005-2012)

Na powyższej podstawie wydzielono podgrupy gospodarstw w latach 2005-2007 i 2010-2012:

- z zyskiem z zarządzania i dodatnią wartością inwestycji netto, czyli ze zdolnością konkurencyjną,
- trzy podgrupy gospodarstw pozostałych, to jest bez zdolności konkurencyjnej.

Wykres 2. Schemat oceny podgrup gospodarstw poddanych analizie w latach 2005-2007 i 2010-2012

Gospodarstwa wyróżniające się zdolnością konkurencyjną w okresie poakcesyjnym (lata 2005-2012)

Ekonomiczne warunki gospodarowania w rolnictwie były w latach 2005-2007 korzystniejsze niż w latach 2008-2012.

- W pierwszym roku analizowanego okresu gospodarstwa rolne otrzymały bardzo duże kwoty dopłat bezpośrednich, które ponad dwukrotnie powiększyły osiągnięte przez nie dochody. W następnych latach dopłaty nadal rosły, ale już w tempie znacząco mniejszym.
- W latach 2004-2007 korzystne były poza tym relacje cen dla rolnictwa. Skumulowany wskaźnik „nożyc cen” wyniósł wówczas 107,3 (rok 2003=100). W latach 2008-2012 warunki cenowe uległy pogorszeniu w stosunku do lat poprzednich, na co wskazuje skumulowany wskaźnik „nożyc cen” równy 100 (rok 2007=100).
- W latach 2005-2007 skumulowany wskaźnik wzrostu wartości inwestycji w polskim rolnictwie i łowiectwie wyniósł 153,1% (rok 2004=100), a w latach 2008-2011 tylko 111,6% (rok 2007=100)

Gospodarstwa wyróżniające się zdolnością konkurencyjną w okresie poakcesyjnym (lata 2005-2012)

Tabela 2. Liczba gospodarstw ze zdolnością konkurencyjną i bez takiej zdolności w latach 2005-2007 i ich losy w latach 2010-2012

Podgrupy gospodarstw w latach 2005-2007	Liczba gospodarstw badanych w latach 2005-2007	Udział (%) w latach 2010-2012 gospodarstw:			
		z zyskiem z zarządzania > 0 i inwestycjami netto > 0	z zyskiem z zarządzania > 0 i inwestycjami netto = < 0	z zyskiem z zarządzania = < 0 i inwestycjami netto > 0	z zyskiem z zarządzania = < 0 i inwestycjami netto = < 0
Gospodarstwa ze zdolnością konkurencyjną (zysk z zarządzania > 0, inwestycje netto > 0)	1253	46,5	25,3	13,4	14,8
Gospodarstwa bez zdolności konkurencyjnej	4134	12,8	11,4	18,0	57,8

Źródło: obliczenia własne sporządzone na podstawie wyników monitoringu Polskiego FADN

Gospodarstwa wyróżniające się zdolnością konkurencyjną w okresie poakcesyjnym (lata 2005-2012)

Tabela 3. Krótka charakterystyka wyodrębnionych podgrup gospodarstw w latach 2010-2012 (wielkości wyrażone w pieniądzu podano w cenach z 2011 roku)

Mierniki i wskaźniki	Gospodarstwa:			
	z zyskiem z zarządzania > 0 i inwestycjami netto > 0	z zyskiem z zarządzania > 0 i inwestycjami netto = < 0	z zyskiem z zarządzania = < 0 i inwestycjami netto > 0	z zyskiem z zarządzania = < 0 i inwestycjami netto = < 0
Liczba gospodarstw	1113	787	914	2573
Średnia:				
-wielkość gospodarstwa w SO (tys.zł)	303	262	134	91
-powierzchnia użytków rolnych (ha)	65	49	29	19
Relacja zysku do wartości aktywów (%) - stopa zysku	8	8	-9	-11
Relacja zobowiązań do wartości pasywów (%)	18	11	10	4
Relacja inwestycji netto do wartości aktywów (%)	8	-3	7	-4
Udział dopłat bezpośrednich w dochodzie (%)	37	38	68	85
Udział dopłat do inwestycji w dochodzie (%)	3	2	6	3

Źródło: obliczenia własne sporządzone na podstawie wyników monitoringu Polskiego FADN

Wnioski

- Prawdopodobnie nigdy nie uda się dostatecznie precyzyjne porównać krajowych gospodarstw rolnych charakteryzujących się zdolnością konkurencyjną w latach przed i po akcesji. Tylko z zastrzeżeniami i w przybliżeniu można na podstawie literatury tematu oszacować, że liczba gospodarstw ze zdolnością konkurencyjną wzrosła 2-3 krotnie w latach 2006-2008 w porównaniu z sytuacją z 1999 roku. W tym ostatnim roku liczba gospodarstw ze zdolnością konkurencyjną wyniosła bowiem 25-42 tysiące, by w latach 2006-2008 osiągnąć poziom 77 tysięcy. Ocena ta objęła wszelkie gospodarstwa rolne osób fizycznych z powierzchnią ponad 1 ha użytków rolnych.
- Analizowana w tej prezentacji próba 5387 gospodarstw rolnych o wielkości 4 i więcej tys. euro SO pozwoliła ustalić, że w latach 2010-2012 w jej ramach funkcjonowało 20,7% takich, które wyróżniały się zdolnością konkurencyjną. Przenosząc ten wskaźnik na liczbę gospodarstw rolnych tej wielkości w kraju w 2010 roku (775,9 tysięcy), dało się oszacować, że funkcjonowało wówczas **około 160 tysięcy** gospodarstw odpowiadających przyjętej definicji gospodarstw tego rodzaju.

Wnioski

- Tempo przyrostu liczby gospodarstw ze zdolnością konkurencyjną ograniczała w latach 2005-2012 niechęć (awersja) producentów rolnych do finansowania inwestycji z kredytów i dopłat do inwestycji.
- Około 28% gospodarstw wyróżniających się zdolnością konkurencyjną popełniła w latach 2005-2007 błędy w inwestowaniu. Liczba ta mogłaby być mniejsza, gdyby eksploatacja inwestycji odbywała się w warunkach nie gorszych niż wtedy, kiedy decyzja była podejmowana.
- Około 29% gospodarstw charakteryzujących się brakiem zysku z zarządzania i ujemnymi inwestycjami netto nie podjęła w latach 2005-2012 żadnych przedsięwzięć, by poprawić tę niekorzystną sytuację. Być może liczyły one tylko na dopłaty bezpośrednie, gdyż ich udział w dochodzie sięgnął aż 85%.
- Stwierdzono istnienie grupy gospodarstw (około 15%), które osiągały zyski z zarządzania bez inwestowania. Mogły więc one na przykład korzystać z usług, by ograniczyć koszty stałe gospodarowania, ale tezę tę trzeba sprawdzić. Jej potwierdzenie wymusi rewizję definicji gospodarstwa ze zdolnością konkurencyjną.

Dziękuję za uwagę